

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-20>

УДК 338.24

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ТА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПУБЛІЧНОГО ФІНАНСУВАННЯ ПОТРЕБ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

ANALYSIS OF THE SOURCES AND MAIN TRENDS OF PUBLIC FINANCING THE NEEDS OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE COUNTRY

Добрянський Олег Іванович
кандидат економічних наук,
Київська митниця Держмитслужби
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3297-3571>

Dobryanskyy Oleh
Kyiv Customs of the State Customs Service of Ukraine

Стаття присвячена дослідженню актуальної проблематики пошуку джерел фінансування заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки держави в умовах посилення зовнішніх викликів. З'ясовано, що основним джерелом надходження коштів, на реалізацію заходів щодо формування ефективних систем економічної безпеки, є публічне фінансування, яке здійснюється за рахунок бюджетного фінансування. При цьому доведено, що за окремими напрямками суттєвого ваги набуває також формування приватно-державного партнерства при реалізації проектів, котрі являються складовими інтегрованої системи економічної безпеки держави. Доведено, що для забезпечення високої ефективності функціонування системи економічної безпеки держави необхідно сформувати дієву систему планування фінансових потоків та їх джерел, які можуть бути спрямовані на конкретну реалізацію превентивних заходів по уникненню ризиків та загроз або усунення їх негативного впливу.

Ключові слова: економічна безпека, фінансування економічної безпеки, публічне фінансування, бюджетні витрати.

The article is devoted to the study of the current issue of finding sources of funding for measures aimed at ensuring the economic security of the state in the face of increasing external challenges. It was found that the main source of funds for the implementation of measures for the formation of effective systems of economic security is public funding, which is carried out at the expense of budget funding. At the same time, it has been proven that the formation of private-state partnership in the implementation of projects, which are components of the integrated system of economic security of the state, also acquires significant importance in certain areas. It has been proven that in order to ensure the high efficiency of the functioning of the economic security system of the state, it is necessary to form an effective system of planning financial flows and their sources, which can be aimed at the specific implementation of preventive measures to avoid risks and threats or eliminate their negative impact. The effective functioning of the entire economic security system of the country largely depends on the level of funding of measures that can be aimed at ensuring the implementation of management measures aimed at anti-risk activities or the prompt elimination of the negative consequences of the implementation of threats to economic security. At the same time, it is worth noting that, as practice shows, the main source of funding for such measures is budget expenditures, which are directed in accordance with pre-agreed plans or for the implementation of projects to strengthen economic security. At the same time, when there is a need for unforeseen costs associated with the realization of risky events, a number of problems usually arise related to public financing of overcoming their consequences. This is due to the fact that budget drawings, as a rule, do not provide for the formation of specialized targeted costs at a time when the object of their application is absent. At the same time, fluctuations in the field of economic security, which are often associated with the unpredictability of risk events, on the contrary, require the availability of sufficient funding at a specific moment in time to eliminate the negative consequences of threats to economic security.

Keywords: economic security, financing of economic security, public financing, budget expenditures.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування усієї системи економічної безпеки країни значною мірою залежить від рівня фінансування заходів, які можуть бути спрямовані на забезпечення реалізації заходів управлінської ланки, спрямованих на антиризикову діяльність або оперативне усунення негативних наслідків реалізації загроз економічній безпеці. При цьому варто зазначити, що, як показує практика, основним джерелом фінансування таких заходів є бюджетні видатки, які спрямовуються відповідно до заздалегідь узгоджених планів чи на реалізацію проектів посилення економічної безпеки. Водночас, при виникненні потреби у непередбачуваних витратах, що пов'язані з реалізацією ризикових подій, зазвичай виникає ряд проблем, пов'язаних з публічним фінансуванням подолання їх наслідків. Це пов'язано з тим, що бюджетні розписи, як правило, не передбачають формування спеціалізованих цільових витрат в той час, коли об'єкт їх застосування є відсутнім. При цьому флуктуації у сфері економічної безпеки, які часто пов'язані з непередбачуваністю ризикових подій, навпаки – висувають потребу у наявності достатнього фінансування в конкретний момент часу для усунення негативних наслідків загроз економічній безпеці.

Таким чином, можна стверджувати, що планування та розробка програм посилення ефективності публічного фінансування системи економічної безпеки держави, повинні бути спрямовані на забезпечення достатності обсягів фінансових ресурсів, що спрямовуються на превентивні заходи та на ліквідацію наслідків реалізації загроз. При цьому особливого значення набуває об'єктивна потреба залучення додаткових джерел фінансування для покриття таких потреб, зокрема – за рахунок реалізації програм державно-приватного партнерства в безпекових проектах. Саме ці потреби і зумовлюють актуальність дослідження питань фінансової достатності системи економічної безпеки в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики забезпечення ефективного публічного фінансування заходів, спрямованих на формування дієвої системи економічної безпеки держави достатньо широко розкриті у спеціалізованій економічній літературі. Разом з тим, в сучасних умовах особливої актуальності набуває вивчення особливостей залучення небюджетних джерел фінансування потреб економічної безпеки за рахунок приватно-державного партнерства.

Дані питання доволі широко розкриті у дослідженнях таких науковців, як О. Ареф'єва [1], М. Дзямучич [2], М. Кахлер [6], Г. Соломін [3], Т. Шматковська [4], Н. Юрків [5].

Однак, як свідчить практика, динамічні зміни, які відбуваються у сфері формування економічної безпеки, потребують більш ретельного дослідження питань забезпечення належного рівня фінансування антикризових заходів, а також програм, спрямованих на усунення негативних наслідків реалізації ризиків та загроз. Тому саме вдосконалення даного напрямку наукових напрацювань є ключовим завданням для економічної науки в період посилення зовнішніх викликів та загроз.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей фінансування потреб економічної безпеки країни в умовах зростання негативного впливу зовнішніх факторів, а також пошук шляхів залучення додаткових джерел до фінансування системи економічної безпеки в даний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливість фінансування заходів, спрямованих на підтримку економічної безпеки держави, безумовно, є достатньо актуальною для будь-якої держави. При цьому важливе значення має не лише сам розмір фінансових витрат, але й джерела їх покриття. Зрозуміло, що базою для забезпечення системи економічної безпеки виступає публічне фінансування, котре здійснюється державою за рахунок бюджетних коштів та залучення ресурсів спеціалізованих та інших резервних фондів. Крім того, обсяг ресурсів, які виділяються на дані потреби, звичайно, що залежить від загального обсягу бюджету.

З іншого боку, стрімке зростання витрат на потреби забезпечення економічної безпеки держави ставить за вимогу пошук інших джерел фінансування даних витрат, зважаючи на постійно зростаючу потребу в таких коштах. Як свідчить практика, досить часто для фінансування даних потреб залучають кошти міжнародних утворень, спеціалізованих фондів та організацій, які спеціалізуються на підтримці ініціатив з формування безпечного середовища господарювання. Крім того, в умовах різкого зростання напруги та критичних ситуаціях часто на потреби покриття витрат залучаються донорські вливання та матеріальна допомога інших країн, як це відбувається наразі в Україні під час війни з росією.

Тому, якщо питання достатності фінансування заходів економічної безпеки характеризується станом перманентної потреби

в додаткових коштах, то питання їх обсягу визначається також і загальною економічною потужністю держави. У зв'язку з цим не надто доречним є порівняння витрат на економічну безпеку, що здійснюються різними країнами у певний період часу, оскільки тут присутні як об'єктивні (розмір доходів національного бюджету), так і суб'єктивних (наявність міжнародних цільових грантів та допомог). Більш актуальним в даний час є оцінка розподілу витрат на фінансування системи економічної безпеки між різними джерелами. Мається на увазі, що розгалужена система надходження фінансових ресурсів на потреби економічної безпеки забезпечує вищу ефективність функціонування системи загалом. Тому в даному аспекті варто порівняти структуру джерел фінансування заходів економічної безпеки в Україні та країнах Європейського Співтовариства, особливо – з огляду на курс нашої держави на приєднання до нього (рис. 1).

Отже, як бачимо, в Україні за аналізований період більше 90% усіх видатків на фінансування заходів по забезпеченню економічної безпеки держави складало публічне фінансування, котре реалізовувалося, в основному, у рамках реалізації державних програм та проектів. В той же час, у країнах Європейського Союзу публічне фінансування складало близько 70% усіх видатків. Таким чином, можна зробити висновок, що незалежно від

рівня розвитку національної економіки певної країни більшість витрат, пов'язаних із функціонуванням систем економічної безпеки, пов'язано з державним фінансуванням.

Разом з тим, необхідно зазначити зростання рівня фінансування програм економічної безпеки в ЄС за рахунок програм приватно-державного партнерства, яке за аналізований період зросло з 12,6 до 16,1%. За той же період в Україні фінансування економічної безпеки за рахунок цього джерела збільшилося несуттєво – всього на 0,4%. В той же час в структурі вітчизняних видатків на програми економічної безпеки збільшилася частка надходжень від міжнародних фондів та організацій, яка збільшилася із 3,8 до 5,2%. Варто зазначити, що це зумовлено посиленням співпраці України з тим самим Європейським Співтовариством в рамках підписання у 2017 році угоди про асоціацію, що дозволило взяти участь у партнерських програмах розвитку, в тому числі й таких – що були спрямовані на забезпечення стійкості національної економіки. Виходячи з сьогодення, варто зауважити, що участь в таких програмах дала позитивні результати, внаслідок чого економіка України змогла вистояти в непростий час війни з Росією, втім, не без фінансової підтримки того ж таки ЄС.

Таким чином, говорячи про фінансування

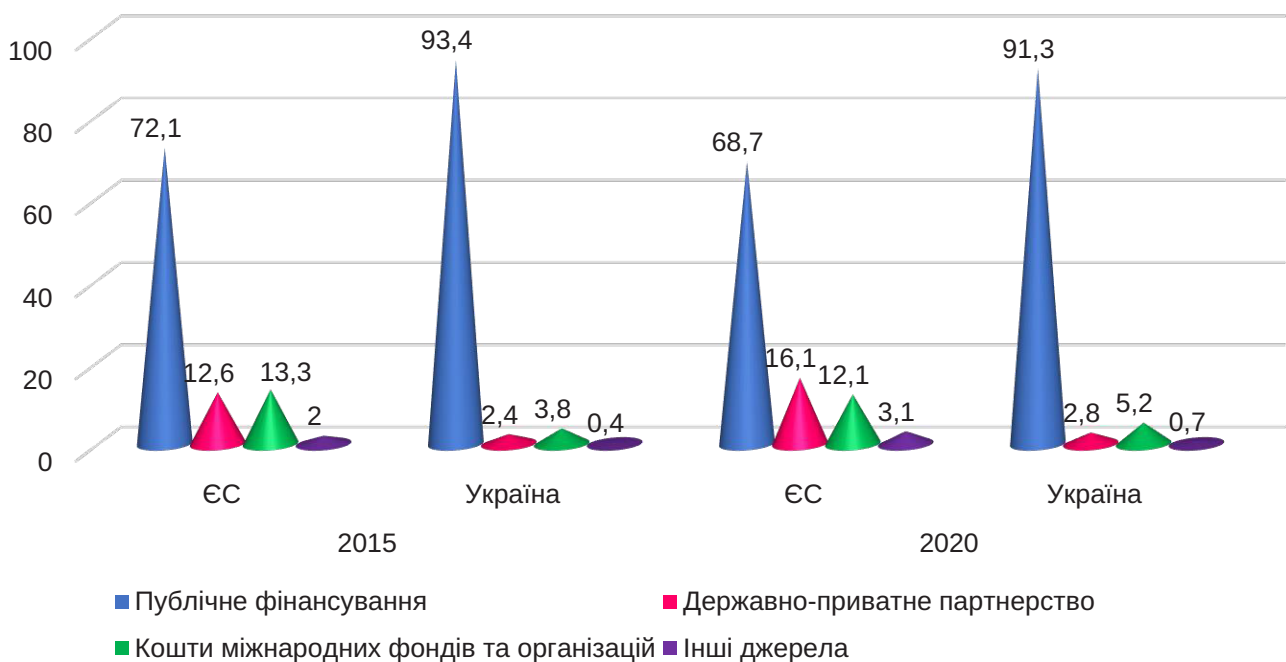

Рис. 1. Структура джерел фінансування витрат на забезпечення економічної безпеки держави в Україні та ЄС у 2015 та 2020 рр., %

Джерело: [9]

видатків на забезпечення ефективного функціонування системи економічної безпеки, необхідно звернути увагу на ключову її характеристику, котра полягає у здатності до розширеного відтворення національної економіки. Відповідно, при виборі програм та проектів, які можуть бути реалізовані в рамках забезпечення сталого розвитку територій, пріоритет варто віддавати тим, які здатні забезпечувати таке розширене відтворення або сприяти йому за допомогою опосередкованого впливу. Таким чином, саме цей момент повинен бути ключовим індикатором пріоритетності у виборі програм інвестування публічних коштів.

З іншого боку, варто враховувати, що більшість інвестиційних програм, котрі потребують державної підтримки, й так орієнтовані на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та сприяють згладжуванню негативних економічних тенденцій, що виникають на певній території країни. Однак, саме критерій сприяння розширеному відтворенню національної економіки здатен спростити вибір необхідних до реалізації проектів з точки зору забезпечення високого рівня економічної безпеки держави.

Крім того, якщо говорити про конкретні індикатори самовідтворення економіки, то як головний з них варто вибрати показник номінального ВВП, динаміка якого у кризові періоди може характеризувати стійкість

національної економіки до негативних впливів. Тому оцінимо динаміку ВВП України за останнє десятиліття й оцінимо його зміну відповідно до негативних економічних впливів (рис. 2).

Як бачимо, система економічної безпеки України зазнала суттєвого негативного впливу внаслідок російської агресії у 2014 році, наслідком чого стало падіння номінального ВВП майже на третину впродовж двох років. Можна зазначити, що здатність національної економіки до самовідтворення зазнала суттєвого впливу й завдала їй критичних втрат. А ось у 2020 році, коли на кілька місяців зупинилася економічна активність у багатьох сферах економічної діяльності внаслідок впливу пандемії COVID-19, втрати були менш суттєвими – падіння номінального ВВП не відбулося, натомість – його приріст знизився до мінімальних значень. Можна стверджувати, що кризу 2020–2021 рр. національна економіка пройшла більш успішно саме за рахунок більшої стабільності внаслідок заходів у сфері економічної безпеки, які було проведені після кризових подій 2014–2015 років. Оцінювати ж зміну стану економічної безпеки України внаслідок поточної війни варто здійснювати після її закінчення з врахуванням усіх об'єктивних даних щодо динаміки ВВП та зовнішньої підтримки нашої держави з боку цивілізованих країн світу.

ЕКОНОМІКА

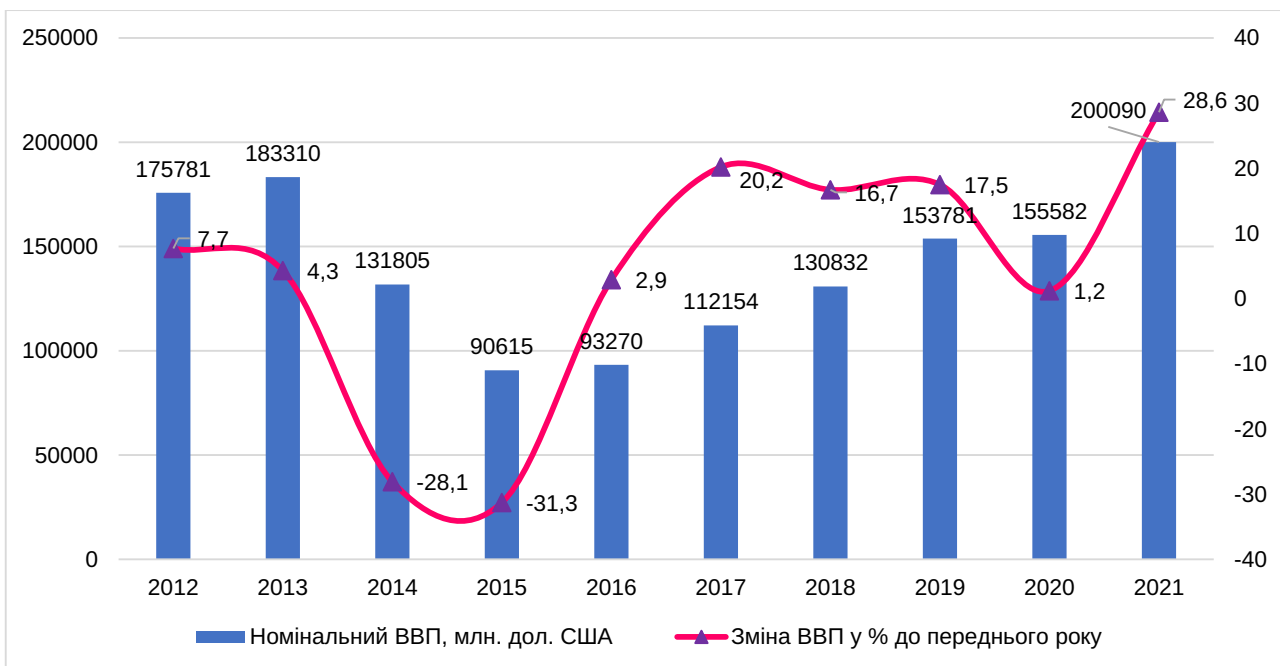

Рис. 2. Динаміка номінального ВВП України за 2012–2021 рр.

Джерело: [9]

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку, що в практиці реалізації фінансових заходів по забезпеченню високого рівня економічної безпеки держави суттєву роль відіграє публічне фінансування, частка якого є переважною як в Європейському співтоваристві, так і в Україні. При цьому необхідно проводити політику залучення приватних інвесторів для фінансування програм та проектів, спрямованих на зміцнення системи економічної безпеки в рамках приватно-державного

партнерства, яке демонструє найвищу результативність реалізації таких програм. Крім того, з огляду на необхідність залучення значного обсягу коштів для відновлення національної економіки після завершення російського вторгнення, Україні варто поглиблювати співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями та фондами з приводу залучення коштів, в тому числі – і для забезпечення розширеного відтворення національної економіки в рамках концепції економічної безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1. С. 98–103.
2. Дзямулич М. І. Особливості страхування інвестиційних проектів в умовах нестабільності фінансових ринків. *Економічний форум*. 2011. № 1. С. 185–189.
3. Соломін Г. В. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва: навчальний посібник. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 234 с.
4. Шматковська Т., Дзямулич М., Сташук О. Особливості моделювання бізнес-процесів в умовах формування цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26.
5. Юрків Н. Я. Загрози економічної безпеки реального сектора економіки. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. № 1. С. 202–215.
6. Kahler M. Economic security in an era of globalization: definition and provision. *The Pacific Review*. 2004. Vol. 17(4). Pp. 485–502.
7. The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення 01.11.2022).

REFERENCES:

1. Arefieva, O. V. & Kuzenko, T. B. (2009) Ekonomichni osnovy formuvannia finansovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky [Economic foundations of the formation of the financial component of economic security]. *Aktualni problem ekonomiky*, vol. 1, pp. 98–103. (in Ukrainian)
2. Dziamulych, M. I. (2011) Osoblyvosti strakhuvannia investytsiinykh proektiv v umovakh nestabilnosti finansovykh rynkiv [Peculiarities of insurance of investment projects in conditions of instability of financial markets]. *Ekonomichni forum*, vol. 1, pp. 185–189. (in Ukrainian)
3. Yurkiv N. Ya. (2014) Zagrozy ekonomichnoi bezpeky realnogo sektora ekonomiky [Threats to the economic security of the real sector of the economy]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnogo universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, vol. 1, pp. 202–215. (in Ukrainian)
4. Solomin, G. V. (2018) Zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytstva [Ensuring financial and economic security of entrepreneurship]. Dnipro: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. (in Ukrainian)
5. Shmatkovska, T., Dziamulych, M. & Stashchuk, O. (2021) Osoblyvosti modeliuвання bisnes-protsesiv v umovakh formuvannia tsyfrovoy ekonomiky [Peculiarities of modeling business processes in the conditions of the formation of the digital economy]. *Ekonomka ta suspilstvo*, vol. 26. (in Ukrainian).
6. Kahler M. (2004). Economic security in an era of globalization: definition and provision. *The Pacific Review*, vol. 17(4), pp. 485–502.
7. The World Bank. Retrieved from: <https://data.worldbank.org> (accessed on 01.11.2022).